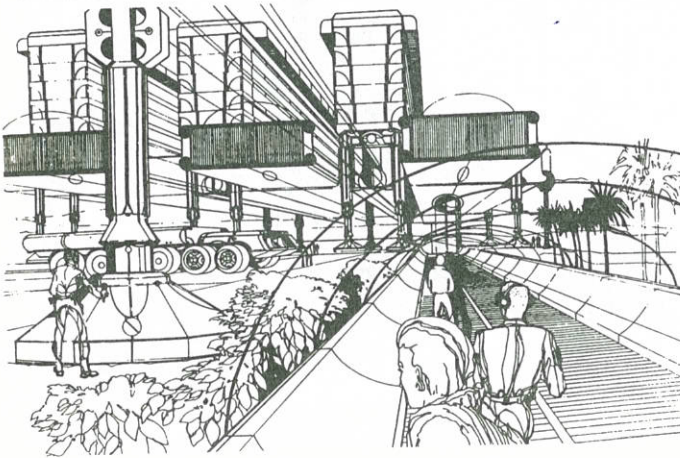

ศูนย์กลาง ของการพัฒนาในสังคมไทย

*ดณัฎฐ์ มุสา

สถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากการต่อสู้ในเรื่องของลัทธิอุดมการณ์ที่เรียกว่า "สงครามเย็น" การแข่งขันทางเศรษฐกิจ เป็นสถานการณ์ที่มีทั้งความร่วมมือ การแข่งขันการเอาดีเอาเปรียบ เพื่อสร้างความมั่งคั่งและความมั่นคงในทางเศรษฐกิจให้กับประเทศของตน ก่อให้เกิดกระแสของการจัดระเบียบโลกใหม่ (NEW WORLD ORDER) โดยมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาที่พยายามใช้แนวความคิดในเรื่องของประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อม สร้างอิทธิพลกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในโลก นอกจากนี้กระแสของสังคมข่าวสาร (Information Society) ที่เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น จนทำให้โลกมีลักษณะไร้

พรมแดน (Borderless World) ซึ่งทั่ว ๆ ไปเข้าใจกันในลักษณะของ โลกาภิวัตน์ (Globalization)

ผลของกระแสโลกดังกล่าวทำให้ทุกประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์มากมาย ดังสะท้อนให้เห็นจากวิกฤตการณ์ด้านสังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศทั่วโลก บทวิพากษ์เกี่ยวกับ "ความวิกฤตที่เกิดจากทฤษฎีการพัฒนาสู่ความทันสมัย" ในหนังสือสารเกี่ยวกับการพัฒนา ตลอดจนในเอกสารและ

* เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ๕ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รายงานขององค์การสหประชาชาติ ธนาคารโลก องค์การพัฒนานาระหว่างประเทศ และองค์กรพัฒนาเอกชนของประเทศต่าง ๆ ได้ผลักดันให้เกิดแนวคิดใหม่ที่ทำให้เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญที่ตัวมนุษย์ โดยมุ่งพัฒนามนุษย์ให้เกิดบูรณาภาพ และถือว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นทั้งเป้าหมาย และวิธีการของการพัฒนาทุกระดับ

หากมองย้อนกลับไปในแนวความคิดที่ให้ความสำคัญที่ตัวมนุษย์ในการพัฒนา มีการให้ความสำคัญมาร่วมทศวรรษแล้ว โดยดูได้จากปณิญาสากล่าวด้วยนโยบายวัฒนธรรมโลก ที่ประกาศในการประชุมที่เม็กซิโก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ มีข้อหนึ่งระบุว่า "มนุษย์เป็นต้นกำเนิดและเป้าหมายของการพัฒนา" (Man is the origin and the goal of development) นั่นก็คือต้องพัฒนามนุษย์โดยกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้คิดกว้างขึ้น (global Thinking) ให้รู้จักร่วมมือกันในระดับภูมิภาค (regional Cooperation) และประพฤติดสอดคล้องกับความเป็นไปในท้องถิ่น (Local Act) ซึ่งต้องสร้างเป็นอุดมการณ์ของรัฐ ไมเช่นนั้นจะไม่มีเอกภาพอะไร

"มนุษย์" จึงเป็น "ทรัพยากร" ที่มีค่ามากที่สุดกว่าทรัพยากรอื่นใด การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นแนวความคิดที่กลับมาได้รับความสนใจและให้ความสำคัญอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ประเทศไทยในฐานะที่เป็นหนึ่งในประชาคมโลกที่รับกระแสแนวความคิดนี้มากำหนดในแผนพัฒนาอย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ แล้ว

จุดมุ่งหมายหลักของบทความนี้จึงต้องการมุ่งเสนอพัฒนาการ แนวความคิด และทิศทางในเรื่องการพัฒนามนุษย์ให้ป็นศูนย์กลางการพัฒนาในสังคมไทย

โดยจะเป็นการมองภาพรวมทั้งหมดตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน เป็นการวิเคราะห์รวม ๆ กันไปในทุกส่วน ทุกมิติที่สำคัญ มิได้แยกส่วนในการวิเคราะห์แต่อย่างใด

ประเทศไทยเริ่มรับเอาอิทธิพลแนวความคิดเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มากำหนดไว้เป็นนโยบายสำคัญของชาติเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) และได้ให้ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็น "หัวใจ" หรือศูนย์กลางที่แท้จริงของการพัฒนาในแผนฯ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) นอกจากนี้ภาคเอกชนก็ตื่นตัวที่จะยกระดับศักยภาพ และขีดความสามารถขององค์กรในการแข่งขันและปรับตัวให้ทันกับโลกที่แคบลงทุกขณะ แต่กลับเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลวิธีสำคัญประการหนึ่งซึ่งภาคเอกชนนำมาใช้คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานธุรกิจเอง พร้อมกับเรียกร้องให้รัฐเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในภาพรวม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ ในขณะที่องค์กรพัฒนาเอกชนและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เริ่มเรียกร้องโอกาสและสิทธิที่จะได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มที่และกว้างขวางยิ่งขึ้น

หากจะมองย้อนกลับไปถึงผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาถึงความสำเร็จ และปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว อาจต้องมองตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศตั้งแต่ปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมา

ในอดีตกล่าวได้ว่ายุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยนำทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิต การประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ประชาชาติ ซึ่งนับว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศในช่วงนั้น

เพราะในอดีตไทยมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และมีกำลังแรงงานเหลือเฟือเพื่อ ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในสาขาเกษตร ประเทศไทยจึงเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีอยู่มากมาย นำมาใช้เป็นปัจจัยหลักในการผลิตและการส่งออกของประเทศ

ความสำเร็จของการเร่งรัดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเศรษฐกิจของประเทศไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยถึงกว่าร้อยละ ๗ ต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น ๒๘ เท่าตัว ในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังคงอยู่ในอัตราสูงเฉลี่ยร้อยละ ๘.๒ ต่อปี และเป็นไปตามเป้าหมาย โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวในปี ๒๕๓๗ ประมาณ ๖๐,๐๐๐ บาท ฐานะทางเศรษฐกิจการเงินของประเทศอยู่ในเกณฑ์ดี มีเสถียรภาพ ช่วยบรรเทาความยากจนตลอดจนช่วยยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนขึ้นมาได้อีกระดับหนึ่ง สัดส่วนคนยากจนต่อประชากรทั้งประเทศลดลงจากร้อยละ ๒๖.๓ ในปี ๒๕๒๙ เหลือร้อยละ ๑๓.๗ ในปี ๒๕๓๕ ปัจจุบันธนาคารโลกได้ประกาศให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากประเทศที่ยากจนแล้ว (รายได้เฉลี่ยเกิน ๑,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ ต่อคนต่อปี)

ท่ามกลางความสำเร็จทางเศรษฐกิจดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมหลากหลายประการ ซึ่งล้วนแต่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ ปัญหาดังกล่าวนี้นี้ที่สำคัญคือ ช่องว่างการกระจายรายได้ยังมีแนวโน้มสูง เพราะกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุด ๒๐% แรกมีสัดส่วนในรายได้รวมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ครัว

เรือนที่มีรายได้ต่ำสุด ๒๐% หลังมีสัดส่วนรายได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้ความแตกต่างของสัดส่วนรายได้ระหว่าง ๒ กลุ่มนี้เพิ่มจาก ๑๒.๒ เท่าในปี พ.ศ.๒๕๓๑ เป็น ๑๕.๘ เท่าในปี ๒๕๓๖ ส่วนความแตกต่างของรายได้ประชาชาติต่อหัวในระดับภาคนั้น คาดว่าประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่ำกว่าประชากรกรุงเทพมหานครเพิ่มเป็น ๑๑.๙ เท่าในปี พ.ศ.๒๕๓๗

ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไตรมลง โดยในช่วง ๒ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ ป่าไม้ยังคงถูกทำลายถึงปีละ ๑ ล้านไร่ ในขณะที่ปลูกทดแทนได้เพียงปีละ ๑.๖ แสนไร่ ที่ดินทำกินมีปัญหาทางด้านดินเปรี้ยวดินเค็ม ๑๘๒ ล้านไร่ และชะล้างพังทลายลง ๑๐๗ ล้านไร่ คุณภาพของน้ำบางลุ่มน้ำได้เสื่อมโทรมลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างช่วงไหลผ่านกรุงเทพมหานคร โดยจนถึงปากคลองพระโขนงมีคุณภาพน้ำต่ำสุด จนไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ยังประสบกับปัญหาความแออัดของชุมชน คุณภาพอากาศ และเสียงในเขตกรุงเทพมหานคร และเมืองหลักต่าง ๆ เป็นอาทิ

ปัญหาสังคมที่มีความสับสนและมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่เปิดกว้างสู่นานาชาติ และเน้นหนักทางด้านวัตถุมากขึ้นทุกขณะ ก่อให้เกิดปัญหาความหย่อนยานของศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย และความเคร่งครัดในการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ตลอดจนปัญหาการปรับตัวของคนในสังคมให้สามารถเลือกรับวิถีชีวิตค่านิยมของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อันเต็มไปด้วยการแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งมาผสมผสานประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิต และค่านิยมอันดั้งเดิมของสังคมไทยซึ่งเน้นความสันโดษ การพึ่งตนเอง ความโอ้อวดมอริโอ้อวดเพื่อ

เพื่อแผ่ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังประสบกับปัญหาความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ได้เปลี่ยนแปลงไปก่อให้เกิดปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมยิ่งขึ้น รวมทั้งภาวะการเจ็บป่วยของคนไทยกำลังค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากโรคติดเชื้อตามธรรมชาติ มาเป็นโรคสมัยใหม่ที่มีลักษณะซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น อุบัติเหตุ โรคกระเริง โรคหัวใจ โรคเอดส์ โรคจากความเครียดต่าง ๆ โรคเหล่านี้จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตเนื่องจากสภาพบีบคั้นทางจิต ปัญหามลภาวะที่สะสม ความแออัดของชุมชนเมืองที่มากับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของชีวิต

อย่างไรก็ตามในทางเศรษฐกิจช่องว่างการออมกับการลงทุนยังอยู่ในเกณฑ์สูง และต้องพึ่งพาการนำเข้าเทคโนโลยี และสินค้าประเภททุนจากต่างประเทศ เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ช่องว่างการออมกับการลงทุนสูงขึ้นเป็นร้อยละ ๕.๖ ของรายได้ประชาชาติ เมื่อเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ ๒.๕ ในที่สุดท้ายของแผนพัฒนา ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๙) สำหรับการพึ่งพาการนำเข้าทางเทคโนโลยี และสินค้าประเภททุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นำเข้าสินค้าประเภททุน ๓๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ นำเข้า ๕๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ประสบปัญหาการขาดดุลการค้า และยังทำให้การพัฒนาประเทศไม่สามารถยืนบนขาของตนเองได้ในระยะยาว หรือไม่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

ท่ามกลางความสำเร็จก็ต้องประสบกับปัญหา จึงมีความจำเป็นต้องสร้างกระบวนการทฤษฎีใหม่ (New Paradigm) ในการพัฒนาโดยเริ่มจากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ซึ่งอาจวิเคราะห์ว่าน่าจะเกิดจากสาเหตุคือ การพัฒนาที่ผ่านมามุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแสวงหารายได้ที่

เป็นตัวเงินเป็นหลักมากเกินไปจนมิได้คำนึงถึงต้นทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม เทาที่ควร พิจารณาคนเป็นเพียงปัจจัยการผลิต เพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน มองข้ามคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพบนรากฐานของภูมิปัญญา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง มุ่งเน้นแต่เพียงรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากภายนอก ขาดการให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อต่อยอดต่อฐานความรู้ที่มีอยู่แล้วของตนเอง (ปัจจุบันประเทศไทยมีความอ่อนแอด้านวิจัยมาก ใช้ทรัพยากรทางด้านวิจัยน้อย ในแผนพัฒนา ฉบับที่ ๗ ภาครัฐลงทุนด้านวิจัยเพียงปีละประมาณ ๕,๐๐๐ ล้านบาท ประมาณร้อยละ ๐.๑๔ ของ GDP ในขณะที่ตั้งเป้าหมาย ไว้ให้ลงทุนคิดเป็นร้อยละ ๐.๕ ของ GDP หรือราวปีละ ๑๗,๕๐๐ ล้านบาท)

นอกจากนี้ระบบการศึกษาที่มีลักษณะรวมศูนย์อยู่ในส่วนกลางที่ยังเน้นการศึกษาในโรงเรียน กระบวนการเรียนรู้ที่อ่อนแอ และขาดความต่อเนื่อง รวมทั้งกระบวนการคิดแบบแยกส่วนยังเป็นสาเหตุของการนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม เพราะมุ่งแก้ปัญหาโดยการเรียกร้องเฉพาะในส่วนของคน เมื่อผสมผสานกับโครงสร้างระบบบริหารงานของรัฐที่มีลักษณะเป็นรูปแบบแยกส่วนความรับผิดชอบ ขาดกลไกประสานงานแก้ไข ปัญหา รวมทั้งระบบการเมืองไม่ได้เป็นเสาหลัก และสอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ยิ่งทวีเพิ่มมากขึ้น

จากพัฒนาการของการพัฒนา ท่ามกลางความสำเร็จ และปัญหาทำให้ต้องกลับมาทบทวนการพัฒนาเสียใหม่ โดยใช้วิสัยทัศน์ (VISION) ที่กว้างไกลว่าการพัฒนาที่มุ่งทางด้านเศรษฐกิจโดยมองด้านอื่น ๆ เป็นด้านรอง มิใช่เป้าหมาย

ในการพัฒนาที่แท้จริงอีกต่อไปเพราะต้องประสบกับปัญหาสังคมและปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย

กระบวนการและวิสัยทัศน์ในการวางแผนพัฒนาประเทศจึงมีการปรับเปลี่ยนใหม่ โดยเน้น มนุษย์ เป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจควรเป็นเครื่องมือ (Means) ของการพัฒนาคนมนุษย์ และคุณภาพชีวิตของมนุษย์เท่านั้น ไม่ควรถือเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอีกต่อไป

การเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา หมายความว่าต้องการให้ทุกคนในสังคมได้รับการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ มีภูมิปัญญาความคิดที่จะเป็นผู้นำกระแสการพัฒนา มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเป็นส่วนร่วมในทุกมิติ เน้นศักดิ์ศรีของความเป็นคน มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่มีพื้นฐานบนความเป็นไทย รู้จักตนเอง รู้จักวัฒนธรรมไทย ไม่ละเลยการพัฒนาเศรษฐกิจ ไม่ทิ้งการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่การพัฒนาทุกเรื่องต้องมุ่งให้คนมีความสุข และสามารถแข่งขันในกระแสโลกาภิวัตน์โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย โดยปรับเปลี่ยนวิธีการหรือวิธีการคิดของคนไทยจากความคิดเดิมที่เป็นการแยกส่วนมาเป็นบูรณาการ มองว่าทุกส่วนในการพัฒนาจะมีลักษณะเกี่ยวของเชื่อมโยง รวมส่วน และเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างสมดุล

ยุทธศาสตร์สำคัญเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ควรที่จะมีการเพิ่มศักยภาพของคนทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ และเพศ ให้คนมีทางเลือกในชีวิต และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ และฝึกอบรมให้คิดเป็นทำเป็น เรียนรู้จากประสบการณ์และของจริง ให้ความสำคัญต่อเนื่อง

หลากหลาย กระจายอำนาจการศึกษา สร้างศักยภาพสื่อมวลชนเพื่อให้การสนับสนุนการพัฒนา

ในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนา ควรมีการเร่งรัดพัฒนาชนบท และกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว และชุมชน สนับสนุน เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของผู้ด้อยโอกาส เป็นอาทิ

ควรมีการสร้างสมรรถนะทางด้านเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง โดยเอื้อโอกาสการมีงานทำของประชาชน ผสมผสานมิติทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ากับมิติทางด้านเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชาวบ้าน และเศรษฐกิจชุมชน ทั้งในเขตชนบท และเขตเมือง เป็นอาทิ

ควรเน้นการบริหารการจัดการ โดยการมุ่งเน้นการพัฒนาคนมนุษย์เป็นองค์กรที่ต้องอาศัยความร่วมมือในการดำเนินงานจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนองค์กรประชาชนโดยส่วนรวม จะใช้การบริหารงานตามระบบราชการเป็นหลักเพียงอย่างเดียวคงจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ จึงต้องกำหนดมาตรการที่ชัดเจน เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมากยิ่งขึ้น กำหนดรูปแบบวิธีการที่ชัดเจนในการปฏิรูประบบราชการ และการบริหารงานในลักษณะของแผนงานร่วมกัน มีการเสริมสร้างความเข้าใจอย่างกว้างขวางในเรื่องแนวคิด การพัฒนา และปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนจากเบื้องบนแต่เพียงอย่างเดียวไปสู่แนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดกระบวนการวางแผนตลอดจนการปฏิบัติตามแผนที่มาจากเบื้องล่าง

ทิศทางและกระบวนการพรรคใหม่ที่เน้นมนุษย์

เป็นศูนย์กลางพัฒนาในสังคมไทยที่กำลังเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จึงเป็นการต่อยอดแนวความคิดระหว่างตะวันตกและตะวันออกเป็นเรื่องของวัตถุนิยมและจิตนิยม โดยพื้นฐานของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธศาสนาจะเน้นเรื่องของจิตนิยม แต่การพัฒนาที่แล้วมากลับละเลยสิ่งที่มีคุณค่าอันนี้ไป การหวนกลับมาของมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จึงเป็นการสอดคล้องกับวิถีชีวิตไทยอย่างแท้จริง ส่วนความเจริญทางวัตถุหรือเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยหรือแนวทางไปสู่การพัฒนามนุษย์เท่านั้น

โดยสรุปแล้ว เป้าหมายของการพัฒนาโดยแก่นแท้แล้วก็คือสวัสดิภาพของบุคคล ไม่เพียงแต่จะครอบคลุมแง่มุมด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมทั้งแง่มุมอื่น ๆ ของชีวิตทางสังคมและจิตวิทยา รวมทั้งมิติด้านการเมือง ศีลธรรมและวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจและการตอบสนองความ

จำเป็นด้านวัตถุให้เพียงพอจึงมิใช่หลักประกันชีวิตที่ดีหรือสวัสดิภาพที่แท้ของมนุษย์ได้ ที่จริงแล้ววัตถุประสงค์สุดท้ายของกิจกรรมเศรษฐกิจทั้งหมดก็คือการเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ในทุกด้าน ในความหมายนี้จุดหมายสูงสุดของการพัฒนาจึงเกี่ยวข้องกับ "ประชาชน" และไม่ใช่เพียง "สิ่งของ" เท่านั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับ "ความเป็นอยู่" มากกว่า "ความมั่งมี" และเป็นเรื่องเกี่ยวกับ "คุณภาพของชีวิต" และไม่ใช่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ "ปริมาณของสินค้า" เท่านั้น สังคมธรรมสาสน์มีอยู่ในทุกวัฒนธรรมและทุกศาสนา และเป็นที่ยืนยันว่านับแต่บัดนี้ไป ค่านิยมเหล่านี้จะถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งโดยนักวางแผนและกำหนดนโยบายพัฒนาโดยทั่วไป และเมื่อวันคุณค่าของมนุษย์ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ ภูมิปัญญาของมนุษย์ จะนำมาใช้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างแท้จริง □□

บรรณานุกรม

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, โครงการบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง รัฐ ธุรกิจ และประชาชน จะโคอะไรในการพัฒนาที่เน้น "มนุษย์" เป็นศูนย์กลาง ณ โรงแรม รีเจนท์กรุงเทพฯ, ๘ พ.ย. ๒๕๓๘.

ปริญญ์ ปรายคุณพร และสมบัติ กุสุมาลี แนวคิดเรื่องการพัฒนาโดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกสารอัดสำเนาในรายงานการสัมมนาเรื่ององค์การสาธารณะประโยชน์และการพัฒนาสังคมไทย ณ โรงแรมอมารี วอเตอร์เกท กรุงเทพฯ, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๘.

วิชัย มนะ การพัฒนากำลังคนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๒๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ เรื่อง แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี, ๓-๔ มีนาคม ๒๕๓๘.

อนันต์ กรแก้ว การพัฒนากำลังคนเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๑๔.